

Co je evangelikální teologie?

Již deset let působí v České republice Evangelikální teologický seminář, kde jsou připravováni pro službu v církvi studenti ze sedmi denominací. Od jeho založení prošlo denním studiem celkem 67 studentů, dálkovým studiem celkem 121 studentů. V Církvi bratrské působí na plný úvazek 20 kazatelů, kteří jsou jeho absolventy. Odpověď na otázku, proč tento seminář vznikl, je obsažena v jeho názvu. Vědomě chce být "evangelikálním" seminářem, jehož vizí je, stát se centrem evangelikální teologie v České republice.

Pojmenování je nutné pro identifikaci. Novodobým označením pro určitou skupinu křesťanů, církví, teologie je výraz "evangelikál", "evangelikální". Zdůrazněním a vysvětlením pojmu evangelikální nemá být vzbuzen dojem výlučnosti, ale jde o sdílení se s hledáním pochopení evangelia. Základem výrazu "evangelikální" je slovo "evangelium", což je v Novém zákoně souhrnné označení pro dobrou zprávu o spasení v Ježíši Kristu, jež tvoří centrum novozákonního poselství. Výraz "evangelikální" původně tedy znamená "evangelický". Název "evangelik, evangelický" však v českém prostředí označuje toho, kdo se ve své víře hlásí k odkazu světové reformace tj. protestanta, na rozdíl od římského katolíka. Proto se pro přesnější označení určitého proudu či hnutí v rámci protestantismu začalo před několika desítkami let užívat v našem prostředí nový výraz "evangelikální", podobně jako Němci zavedli výraz "evangelikal". Oba výrazy vychází z anglického "evangelical", který je v této řeči běžně užíván od 19. století.

Evangelikální teologie je jedním z novodobých směrů v teologickém myšlení, který chce vědomě vycházet z původního apoštolského evangelia, vykládat je a aplikovat v životě jednotlivých věřících a celé církve. Plně se přiznává k apoštolskému vyznání víry i k Nicejsko-cařihradskému vyznání. Hlásí se k odkazu světové reformace a jejím principům sola Scriptura, sola gratia, sola fide, solus Christus. Ve svých důzřezích dále navazuje především na pietismus 17. a 18. století a probuzenecké hnutí 18. a 19. století. K organizačnímu sdružení křesťanů evangelikálního typu došlo v roce 1846, kdy byla v Anglii založena Světová evangelická (evangelikální) aliance. V roce 1951 bylo založeno Světové evangelikální společenství, jehož teologická sekce vydává časopis *Evangelical Review of Theology*. Velkou společnou akcí evangelikálů bylo konání mezinárodního kongresu pro světovou evangelizaci v roce 1974 ve švýcarském Lausanne, kde bylo přítomno 4000 křesťanů z více než 150 zemí. Byl zde přijat dokument nazvaný Lausannský závazek, který se stal významným vyznavačským dokumentem světového evangelikálního hnutí. K evangelikálním církvím dnes počítáme více než 400 milionů křesťanů a evangelikální církve jsou nejvíce rostoucími církvemi. Ve třetím světě je jejich růst přímo explozivní.

Evangelikální hnutí zahrnuje celou škálu různých skupin, které se liší v řadě důzřezů. Kromě tzv. starých evangelikálů (podtrhujících důležitost osobního obrácení a masové evangelizace), sem patří též noví evangelikálové (tak se označoval Billy Graham, který se tím chtěl odlišit od fundamentalistů a politického konzervatismu), reformovaní evangelikálové (silně akcentující kalvinistické prvky), radikální evangelikálové (podtrhující sociální a politickou odpovědnost křesťanů) a ekumeničtí evangelikálové (usilující o kritickou spolupráci v rámci ekumenického hnutí). Do tábora evangelikálů se řadí také letniční a charismatičtí křesťané i někteří fundamentalisté. Je třeba však rozlišovat mezi evangelikály a fundamentalisty. Teologický fundamentalismus má svůj počátek v letech 1910-1915, kdy v USA vyšlo dvanáct teologických studií nazvaných "The Fundamentals", jež byly zdravou reakcí proti liberální teologii. Později však bylo označení fundamentalismus spojeno s různými extrémními postoji, takže většina evangelikálů zvláště v Evropě odmítá ztotožnění s fundamentalisty. V českém prostředí nacházíme evangelikální důzřez především v menších církvích vyznavačského typu, ale i u některých jednotlivců v lidových církvích. K evangelikálnímu typu křesťanství se ve svém vyznání víry výslovně hlásí Církev bratrská.

Navzdory velké rozmanitosti a rozdílnosti v postojích k různým teologickým otázkám, můžeme hovořit o určitých základních důzřezích a přesvědčeních, na nichž je budována a rozvíjena evangelikální teologie. Zřejmě nejvýznamnější a nejvlivnější evangelikální teolog současnosti Dr. John Stott ve své poslední knize *Evangelical Truth* (1999) zasazuje evangelikální teologii do pevné trojiční báze a píše o třech základních podstatných skutečnostech, na něž klade evangelikální teologie důraz. Jako novozákonník vychází z novozákonního pochopení evangelia, jehož zdrojem je Boží zjevení v Kristu dosvědčené Písmem a apoštoly, jehož obsahem je Ježíš Kristus ukřižovaný a vzkříšený, a které se stává efektivní skrze Ducha svatého. Také v našem výkladu se přidržíme trojičního rozvržení evangelikální teologie, protože od něho lze odvodit všechny její další důzřez.

1/ Bezpodmínečné přijetí Písma svatého jako autoritativního Božího slova. Bůh prokázal iniciativu, autoritu a moc vrcholně a spásně tím, že se zjevil ve svém inkarnovaném Synu Ježíši Kristu a ve svědectví o tomto Synu, jež bylo inspirováno Duchem svatým a zaznamenáno v Písmu svatém. Nejvyšší autoritou je Kristus dosvědčený v Písmu. Písmo jako inspirované Boží slovo je jediným měřítkem víry i života křesťana. Evangelikálové

věří, že Písmo svaté je zjevením Boží absolutní, závazné a univerzální pravdy. Kristus vládne své církvi skrze Písmo. Podobně jako reformace jsou evangelikálové přesvědčeni o dostatečnosti Písma v otázkách spasení (sola Scriptura - pouze Písmo) a o jasnosti a srozumitelnosti základního učení Písma i pro prosté čtenáře. Vysoká autorita Písma u evangelikálů se projevuje zvláště zřetelně v učení o bezchybnosti či neomylnosti Písma ve všem, co tvrdí. Někteří dávají přednost tvrzení, že Písmo je naprosto pravdivé a důvěryhodné. To platí o Písmu, jak bylo sepsáno původními autory a správně vykládanému.

Autorita a svrchovanost Písma v otázkách víry a života je dána tím, že je inspirovaným slovem Božím. Pro jeho výklad je však třeba dostatečně zdůraznit také jeho druhou stránku, totiž že je též slovem konkrétních lidí, lidských autorů spisů Starého a Nového zákona. Písmo má dvojí autorství. Je slovem Božím i slovem lidským. Při pozorném studiu Písma zřetelně rozpoznáváme, že lidští autoři nebyli při psaní pasivní, nýbrž užívali specifický literární styl, měli svůj vlastní způsob vyjadřování i své teologické důrazy. Dvojí autorství Písma žádá i dvojí přístup. Protože se jedná o Boží slovo, je třeba je číst s modlitbou, úctou a ochotou pokorně podřídit své myšlení jeho poselství a poslušně je aplikovat ve svém životě. Protože se jedná o Boží slovo formulované různými lidskými autory, je třeba "kriticky" rozlišovat a zvažovat biblický text z různých hledisek. Nejedná se o kritiku výpovědi Písma, ale o způsob zkoumání myšlení a přístupu jednotlivých autorů. V odborných teologických disciplínách se textová kritika pokouší stanovit na základě dochovaných rukopisů původní autentický text. Historická kritika zasazuje text do konkrétní historické souvislosti. Kritika pramenů zkoumá prameny, které měl autor k dispozici. Kritika redakce rozpoznává, že bibličtí autoři vkládají do svých spisů své teologické důrazy. Literární kritika posuzuje spis v souhrnném pohledu jako literární dílo. Mnohou škodu způsobily takové metody kritické práce s Biblií, které přistupovaly k Bibli s předpoklady, které ona sama nesdílí. K nim patří např. osvícenecké chápání dějin jako uzavřeného spojení příčiny a následku bez možnosti Božího zásahu do dějin nebo pojetí univerza jako uzavřeného systému, v němž není místa pro zázraky a duchovní bytosti a výklad náboženství jako lidského fenoménu, kde není místa pro Boží zjevení. Evangelikálové ostře odmítají liberální přístup k Písmu, kdy se k němu přistupuje pouze jako ke kterékoliv knize lidských autorů a jeho výpovědi jsou kritizovány z pozice lidského rozumu a lidských zkušeností. Uvědomují si však, že k přesnějšímu postihu významu biblického textu je třeba pilné exegetické práce, jež má napomoci postihnout, co původní autor svým textem zamýšlel sdělit.

2/ Ježíš Kristus a jeho spásné dílo stojí v centru (christocentrismus)

Zde evangelikálové plně a vědomě stojí ve věroučné tradici celé pravověrné křesťanské církve. Ježíše Krista vyznávají jako věčného Božího syna, který se pro naše spasení stal člověkem (pravý Bůh a pravý člověk). Byl počat z Ducha svatého, narodil se z panny, vytrpěl potupnou smrt na kříži, byl vzkříšen, sestoupil do pekel, vystoupil na nebesa, sedí na pravici Boží, odkud přijde ve viditelné podobě v moci a slávě soudit živé i mrtvé.

Centrem a vrcholem Kristova díla byla smrt na kříži. Zde trpěl spravedlivý za nespravedlivé, svatý na místě hříšníků. Kříž Kristův ukazuje hloubku lidského hříchu. Evangelikálové vždy podtrhovali hloubku a rozsah lidského hříchu a přijímali kalvinistické učení o "naprosté zkaženosti" lidské přirozenosti způsobené hříchem člověka.

Na pozadí totální lidské zkaženosti hříchem vyniká jedinečnost Kristova díla záchrany a spasení (solus Christus – pouze Kristus). Kristus je jediným Spasitelem (soteriologický exklusivismus), jediným prostředníkem mezi Bohem a člověkem. Navzdory názorům postmoderního světa, který hlásá různé pravdy, evangelikálové se hlásí k tomu, že není jiné pravdy, než je pravda zjevená v Ježíši Kristu. Není jiného jména, skrze které bychom mohli být spaseni. Spasení je plně Boží milostí (sola gratia) a děje se skrze víru (sola fide). Evangelikálové se plně ztotožňují s tím, co Luther nazval základním článkem víry, s učení o "ospravedlnění z víry." Velký důraz však kladou nejen na ospravedlnění, ale též na posvěcení. Ospravedlnění je Boží soudní rozhodnutí, prohlašující hříšníka za spravedlivého. Posvěcení je působení Ducha svatého při člověku, které činí hříšníka spravedlivým. Člověk je ospravedlněn skrze Kristův kříž, posvěcen skrze znovuzrození a přebývání Ducha svatého v něm. Ospravedlnění se děje skrze víru bez skutků, posvěcení skrze víru a skutky.

3/ Dílo Ducha svatého

Evangelikální hnutí klade mimořádný důraz na dílo Ducha svatého. V tom je dědicem pietistického a probuzeneckého hnutí. Duch svatý jako třetí osoba Trojice je hodný toho, aby byl spolu s Otcem a Synem uctíván. Nesmí být však oddělován od Otce a Syna. Sám se podle svědectví Písma staví do pozadí, aby byl ctěn Otec a Syn (Ř 8,15-16; J 6,14-15).

Zvláštní důraz evangelikálové kladou na obrácení a znovuzrození. Pojem obrácení zvýrazňuje lidskou stránku základní životní zkušenosti křesťana, kdy se člověk v pokání odvrací od hříchu a ve víře se obrací k Bohu. Znovuzrození zvýrazňuje božskou stránku téhož dění, kdy se člověk z moci Ducha svatého znovuzrodí, přijme nový život, nové srdce. Znovuzrození není totožné se křtem a nedochází k němu automaticky při křtu vodou. Křest je viditelným znamením (svátostí) nového narození, viditelnou a veřejnou dramatizací vnitřní reality znovuzrození.

Po znovuzrození nás Duch neopouští, ale v nás přebývá a působí. Po znovuzrození následuje život v Duchu, chození podle Ducha. Letnicemi je zahájeno nové období dějin spásy, kdy Kristus skrze Ducha svatého koná své mocné dílo v našem srdci a naše tělo se stává chrámem Ducha svatého. Dílo Ducha svatého při znovuzrozeném křesťanu je dílem posvěcení a vystrojení ke svědectví a službě. Dílo posvěcení je postupný proces, kdy jsme vnitřně proměňováni v podobu Kristovu. Z moci Ducha již nežijeme podle své hříšné přirozenosti, již jsme v Kristu zemřeli. Pokud jsme však v těle, musíme umrtvovat své hříšné sklony a zápasit o svatost. Duch svatý nám umožňuje vítězně bojovat proti hříchu a zlým duchovním mocnostem. Důraz na osobní posvěcení někdy vedl k legalismu, který zdůrazňoval formy posvěcení vyzdvihováním toho, co křesťan nedělá (např. nepije alkohol, nekouří, netančí). Především je však třeba zdůraznit, že posvěcení se projevuje nesením hojnějšího ovoce Ducha svatého (láska, radost, pokoj viz Ga 5,22-23).

Duch svatý vystrojuje jednotlivé věřící svými dary (charismaty) k budování církve, těla Kristova. Společenství znovuzrozených lidí tvoří církev a zapojení jednotlivého věřícího do společenství církve je nezbytné pro jeho další duchovní růst. Každý jednotlivý úd církve slouží celku Kristova těla dary, které přijal od Ducha svatého. Evangelikální hnutí nejen přijímá reformační učení o všeobecném kněžství, ale snaží se jej uplatnit v životě každého křesťanského sboru. Společným posláním všech údu církve je být svědkem Ježíše Krista v tomto světě v moci a vystrojení Duchem svatým. Za prioritu poslání církve evangelikální hnutí vždy považovalo evangelizaci a misii. Proto Laussanský závazek vyzdvihuje naléhavou nutnost evangelizačního úkolu zvěstování evangelia, radostné zprávy o Ježíši Kristu celému světu. Výsledkem evangelizace je poslušnost Kristu, začlenění do jeho církve a odpovědná služba ve světě. Je zdůrazněna též sociální zodpovědnost, ochota bránit se všem formám odcizení, útlaču a diskriminace v tomto světě. Víra bez skutků je mrtvá, ke svědectví patří i činná sociální aktivita. To si evangelikální teologie začíná uvědomovat zvláště v poslední době. K evangelizaci patří diakonie, včetně diakonie v sociální, ekonomické a politické oblasti. Zlo má nejen podobu individuálních činů, ale též společenských struktur.

Vznik letničních církví na počátku tohoto století a působení charismatického hnutí od druhé poloviny tohoto století vedlo též k napětí mezi evangelikálními křesťany v některých otázkách týkajících se Ducha svatého. Tzv. "charismatické" evangelikálové usilují o "charismatickou" zkušenost odlišnou od obrácení, kterou nazývají "křtem Duchem", jež se většinou viditelně projevuje darem nového jazyka. Spolu s tímto darem kladou zvláštní důraz na nadpřirozené dary uzdravování a prorocství. Vyvinuli též zvláštní formu spontánních, živých bohoslužeb, v nichž je velký prostor dáváno písním uctívajícím a chválícím Boha. Ostatní evangelikálové považují znovuzrození za "křest Duchem" a mnozí zdůrazňují potřebu dalších osobních zkušeností s Duchem svatým, jež však nazývají zkušenostmi "naplňování Duchem". V poslední době přes přetrvávající různost pohledu v těchto otázkách dochází k většímu vzájemnému porozumění. Je však zřejmé, že pojem "evangelikální" a "charismatický" nejsou synonyma. "Charismatické" křesťané si uvnitř evangelikálního hnutí zachovávají svá vlastní specifika.

K dílu Ducha svatého při křesťanu patří také vnitřní ujištění, že je Božím dítětem, které smí již nyní na zemi žít v jistotě spasení. Jistota spasení křesťana je založena objektivně v díle Kristově na kříži a subjektivně je podpírána vnitřním svědectvím Ducha svatého (Ř 8,16-17). Mnozí reformovaní evangelikálové hovoří o "neztratitelnosti spasení" těch, kteří se znovuzrodili. Musí se pak vyrovnávat s biblickými texty, které varují před odpadnutím od víry a Krista (Žd 6,4-6; 1 Tm 1,19-20; 2 Tm 2,17-18; 4,10). Proto je vhodnější hovořit o jistotě spasení, která však není zakotvena v nás, ale v Kristu a dílu Ducha svatého. Křesťanův postoj proto nesmí být pyšný, sebevědomý, arogantní, ale pokorný a plný vděčnosti.

Závěr

Nastínili jsme důrazy evangelikální teologie v rámci trojičního chápání Boží jednosti a jednoty. Naznačili jsme některé základní přístupy, které evangelikálové společně sdílí přes národní, kulturní a vlastní teologický kontext. Současně se stalo zřejmým, že v celé řadě jednotlivých otázek existuje i značná rozdílnost názorů a pohledů. Jednota názorů nesmí být dosahována na úkor pravdy. Základní pravdy jasně zvěstované v Písmu chtějí evangelikálové zvěstovat a vyučovat v plné jednotě víry. Jestliže však bohoslovci, kteří plně uznávají autoritu Písma jako Božího slova, zatím nenacházejí při svém výkladu Písma shody v odpovědích na některé otázky, pak je správné nechat v těchto otázkách svobodu jednotlivcům, zaujmout postoje podle míry svého poznání. Vždyť i o teologickém bádání platí, že poznáváme jen z částky.

Evangelikální teologie patří do širokého proudu křesťanské teologie. Není sektářsky výlučná, zřetelně se však odlišuje např. od římskokatolické teologie nebo od protestantské liberální teologie. V minulosti měli mnozí evangelikálové rezervovaný vztah k odborné teologii, protože se museli střetávat s důsledky liberální teologie, jež měla často negativní dopad v životě církve. V posledních desetiletích prožívá evangelikální teologie ve světě mohutný rozmach. Zvláště v anglicky mluvících zemích vychází ročně stovky kvalitních knih evangelikálních

autorů, které s velkým užitekem slouží vedoucím pracovníkům církve i jejím prostým členům v díle Božího království. Mnohé knihy evangelikálních teologů jsou na vysoké odborné úrovni, vždy je však teologie chápána jako myšlení víry, které má sloužit věřícím k objasnění a řešení konkrétních životních otázek a problémů. Také v Evropě se evangelikální teologie začíná zdárně rozvíjet. V roce 1974 bylo založeno Sdružení evropských evangelikálních teologů a v roce 1998 bylo založeno Sdružení evangelikálních teologů v České republice. Také Evangelikální teologický seminář chce přispět k rozvoji evangelikální teologie v naší zemi, aby jeho učitelé i absolventi byli schopni vstupovat do odborných teologických diskusí v naší zemi a uplatňovali kritickou funkci teologie uvnitř svých denominací tak, aby to sloužilo k šíření Božího království a věrnějšímu plnění poslání církve ve společnosti.

Karel Taschner